

MALMÖ HÖGSKOLA

ISSN 1652-7224 ::: Publicerad den 29 augusti 2007
Utskriftsvänlig pdf-fil

Vad är det som gör att vi uppskattar idrott? Vad är det som fascinerar? Denna frågeställning ligger i botten på Hans Ulrich Gumbrechts undersökning av de estetiska aspekterna av idrott, *In Praise of Athletic Beauty* (Harvard UP). Gumbrecht, född i Tyskland 1948, utbildad i Europa, och sedan 1989 Albert Guérard-professor i litteraturvetenskap vid Stanford, har tidigare framför allt specialiserat sig på europeisk litteratur från 16-, 17- och 1800-talen; först i sin senaste bok avslöjar han sitt idrottsintresse, och då på ett ganska typiskt tyskt filosofiskt vis. Ørnulf Seippel erbjöd sig att recensera Gumbrechts bok efter att själv ha fått kännedom om den och införskaffat den. Hans fylliga recension ger en inträngande, inkännande och likafullt kritisk beskrivning av Gumbrechts systematiska analys av det som i andra sammanhang kallats "idrottens förfärande skönhet". Ett centralt kapitel i boken heter *Fascinations*, vari Gumbrecht frilägger sju aspekter av idrottsupplevelsen som gör att vi ständigt återvänder till sporten på arenan, TVn, datorn: kroppen, lidandet, elegansen, redskapen, formerna, spelet eller leken, samt tidsavpassningen, *timing*. Vår recensent rekommenderar *In Praise of Athletic Beauty* såväl till den som fascineras av idrott – boken hjälper en att förstå vari fascinationen består – som till den som inte fascineras av idrott, som här ges en chans att förstå vad det hela handlar om.

Om den vackra idrotten

Ørnulf Seippel

Institutt for samfunnsforskning, Oslo

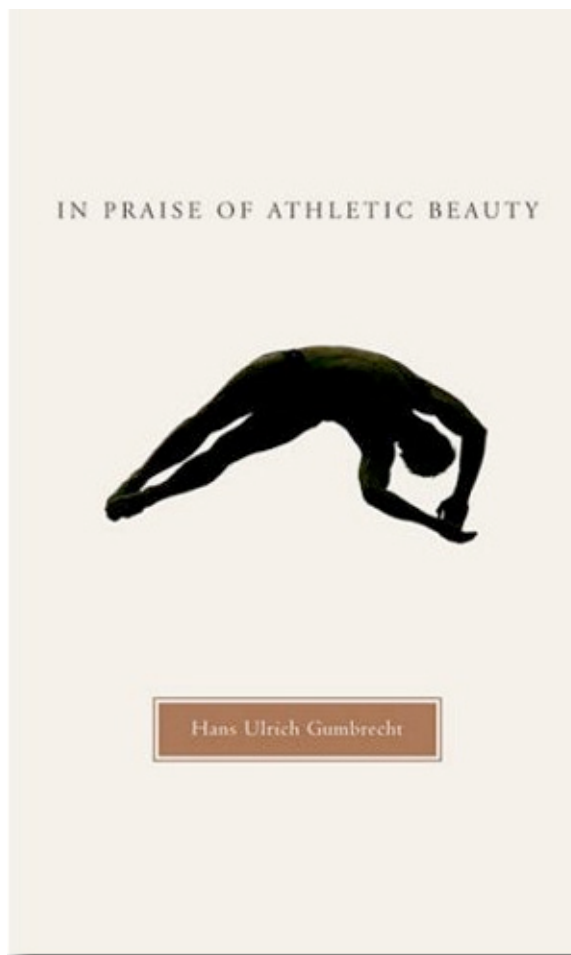
Hans Ulrich Gumbrecht

In Praise of Athletic Beauty

272 sidor, inb.

Cambridge, MA: The Belknap Press/Harvard University Press 2006
ISBN 978-0-674-02172-3

Å anmelde en bok for 'idrottsforum.org' skjer (det er i hvert fall min erfaring) ved at man får en forespørsel om å anmelde en bok som man så etter en stund får tilsendt om man sier ja. At man aktivt har samtykket, innebærer vel for de fleste en antagelse om at man vil ha en viss interesse for og/eller glede av boken. Selv om man slik sett bør være ganske positivt innstilt når man skal anmelde en slik bok (ikke nødvendigvis i betydningen at man antar at man kommer til å gi boken en positiv anmeldelse), blir det like fullt ofte noe tvangsmessig ved det hele: boken var ikke så interessant, og i hvert fall var ikke alt like interessant, og mot slutten av lesingen/skrivingen blir det ofte litt tungt, kjedelig og eller traurig. Men, man må jo i anstendighetens navn lese alt relativt grundig når man skal mene noe om noe noen – må man anta – har lagt mye arbeid og prestisje i. Tilblivelsen av denne anmeldelsen følger et helt annet mønster: jeg hadde hatt stor glede av å lese en bok som jeg selv

hadde oppdaget mer eller mindre tilfeldig i en avisannonse. Bak denne anmeldelsen ligger det altså en dobbelt seleksjon: jeg fant en bok som jeg antok var interessant for meg og jeg leste den og fikk bekreftet dette (og det skal vel kanskje ikke all verden til når man leser noe man er positivt innstilt til) og tilbød meg å anmelde boken.

Hvorfor hadde jeg både lyst og tro på denne boken før jeg hadde lest den? Jeg er vel omtrent like primitiv som andre når det gjelder forholdet mellom mine fordommer, min praksis og mine (etter)dommer. Forholdet er at et sett av spørsmål som har opptatt meg lenge faller inn under en slags estetikkens sosiologi: Hva er det som faller oss moderne mennesker i smak? Hvordan eller hvorfor faller noe oss i smak? Hvordan har måten noe faller i smak på betydning for hvordan vi forholder oss til "andre" sosiale fenomener? For eksempel: Hva er det ved sider ved naturen som gjør at den faller så lett i smak? Hvordan faller den egentlig i smak? Og hva gjør måten den faller i smak for måten vi forholder oss til naturen i andre sammenhenger. For eksempel: Naturestetikkens politiske betydning.^[1] Har man først en slik tilbøyelighet, er det vanskelig å være sosiolog opptatt av idrett og ikke få spørsmålet om hva det er ved idretten som gjør at den faller så lett i smak for så mange av oss langt fram i hjernebarken. Og det er igjen ganske fort gjort å tenke seg at en forståelse av idrettens estetiske dimensjoner langt på vei kan gi noen av svarene på et spørsmål om hvorfor vi fascineres slik av idretten. Og selv om det allerede finnes en god del tekster om idrett og estetikk, har jeg så langt ikke funnet mye som virkelig klarer å knytte de to sfærene – estetikken og idretten – sammen på en teoretisk overbevisende og sosialt og politisk relevant måte. En annen fordom som gjorde at jeg hadde tro på denne boken var at dens forfatter framsto med en viss intellektuell troverdighet: Hans-Ulrich Gumbrecht er Albert Guérard-professor i litteratur ved Stanford.

Om man regner med innledningen, har boken *In Praise of Athletic Beauty* fem deler. *Everyfan* er innledningen der vi får et innblikk i noen av de idrettsøyeblikkene som har gjort inntrykk på Gumbrecht. Det er særlig noen fotballminner som trer fram, og det trenger ikke være de store idrettsevenementene som er det som skal til for å få oss interessert og fascinert i følge Gumbrecht: det som skal til er at det oppstår en distanse mellom en selv og idrettsutøverne, noe som gjør at man kan tilskrive dem egenskaper som man fascineres av. Spørsmålet som boka skal besvare ut fra disse erfaringene er kort og godt hva det er som gjør at idretten og dens utøvere fascinerer. En ide som går igjen og igjen i denne boka er at ikke bare er det viktig å forstå hva det er som gjør at vi blir fascinert av idrett, men også det at vi faktisk beundrer idrettsutøverne er viktig å (innrømme og) få fram. Gumbrecht er ikke bare en fan av idretten, han er også en fan av idrettsutøvere og sportsfans.

Neste del har den noe mer nødtørftige tittelen *Definitions*. Dette er like fullt et interessant kapittel. For en som kan sin Kant og estetikken slik den har tatt form i forlengelsen av hans arbeider, er vel ikke dette akkurat banebrytende, men jeg har ikke sett estetisk teori utlagt så enkelt og direkte som en oppbygging til forståelsen av idrett. Mer konkret får vi en innføring i Kants ideer om at skjønnhet forutsetter en mangel på egentlig interesse og tilknytning til hverdagslivet, at det er noe som ikke er knyttet til begrepsmessig forståelse av verden og at det uttrykker en form for subjektiv universalisme. Skjønnheten er da meningsfullheten i det hensiktløse. Videre får vi også et innblikk i det sublimе, selv om Gumbrecht avfeier dette som mindre viktig for å forstå idrettens fascinasjon. Drøftingene gir en forståelse for det noe paradoksale i estetikkens interesseløshet og formålløshet; aktiviteten her ikke noe formål ut over det å lykkes der og da, men framstår likevel, når den lykkes, som noe mer enn bare det som skjer der og da. Fellesskapet som framtrer på denne bakgrunnen (*sensus communis*) har en estetisk dimensjon, og her knytter forståelsen av det sosiale an til tenkemåter som man finner hos postmoderne tenkere som Lyotard, Maffesoli og Baudrillard.

Denne delen av boken inneholder også en diskusjon av hvorfor idretten er så stemoderlig behandlet av de intellektuelle. Særlig er det mangelen på 'praise' som plager Gumbrecht: Evnen eller villigheten til å si at idrettens fysiske og kroppslige prestasjoner hører hjemme blant våre sivilisasjons absolutt ypperste prestasjoner. Gumbrecht viser f eks til at Norbert Elias og Pierre Bourdieu – de sosiologiske alibiene for at idrett er et studium verdt – er mer opptatt av å vise hvordan idretten inngår i ulike makt- eller sivilisasjonsprosesser – de distingverende smaksdommene som skal holde folk på plass, som et moment i et siviliserende dannelsesprosjekt – enn å ta selve idretten på alvor og vise at den representerer noe positivt eller storslått. Langt på vei skyldes denne manglende evne til å prise idretten og idrettsutøveren trangen til å skulle være kritisk og/eller intellektuell, til absolutt å skulle se bak fenomenet i stedet for å dvele ved idretten, eller at man rett og slett ikke først og fremst har vært ute etter å forstå idretten på egne premisser.

For å bruke definisjonene av estetikken på idrett, må det finnes en motsats, en slags definisjon av hva slags fenomen idrett (athletics) er og hva ved idretten det er som er basis for estetiske erfaringer. Gumbrecht hevder som rett er, at det er vanskelig å få til definisjoner av idrett som samsvarer med det vi forstår som idrett i dagligspråket og som rommer noe særlig av innsikt. Mot en slik bakgrunn tyr han (ikke som den først idrettsfilosof) til Wittgenstein og ideen om familielikhet, og vi beveger oss gjennom et sett av beskrivelser av idrett knyttet til begrepene ytelse

(performance), nærvær (presence), kamp (agon, competition), søken etter fullkommenhet (arete, striving for excellence), tragedie og transfigurasjon.

Og med det er vi over i bokens andre hoveddel: *Discontinuities*. Poenget her er å vise til mangfoldigheten i idrettens utfoldelser historisk, og samtidig reflekterer tittelen på denne delen av boka også et syn på historien; det er ikke det samme vi forstår og ser på som idrett som grekerne for tusen år siden, og det er ikke noen utvikling – verken mot det fullkomne eller et uunngåelig forfall – som ligger implisitt i idrettens plass i historien. For å illustrere dette presenterer Gumbrecht oss for de greske halvguder, de romerske gladiatorer, middelalderens knekter, Firenze-aristokratets spede tilløp til lag-ball-spill, før vi får et innblikk i den tyske romantikkens mistro til fornuften og en motsvarende lyst på kropp og sensualitet. Det historiske rundes av med noen sider om olympismen og vår moderne og markedsnære idrett. Dette blir selvfølgelig litt overfladisk, men Gumbrecht gjør flere interessante og (for undertegnede) originale observasjoner. Men kanskje føler jeg også at jeg har lest noe av dette før.

Dermed kommer det som det hele har bygget opp til, nemlig spørsmålet om hva det er ved idretten som gjør at vi fascineres slik. Gumbrecht legger vekt på syv ulike sider ved idretten som er viktige for de erfaringene som gjør at noen stadig vender tilbake til idretten: som aktive, på stadion, ved TV eller på PC. For det første er det *kroppene*. Her er det både snakk om Schwarzeneggers streven etter en form for anatomisk fullkommenhet, og feminismens (Butlers) ide om den sosiale og for så vidt grenseløse kroppen, kroppen som også spiller på det erotiske. Deretter følger *lidelsen*, og her er det bokseren som er hovedeksempelen: bokseren som lider, som er døden nær, som reiser seg, kommer tilbake, overvinner den som holdt på å gjøre det slutt for ham. Videre liker vi utholdenheten som gjør at laget kommer tilbake, at tenniskampen avgjøres på tie-break i siste sett. *Ynden* (grace) er viktig, som noe mer enn ballettkroppens grasiøse bevegelser, som det som snur opp ned på det tradisjonelle skillet mellom ånd og materie/kropp, 'sjelen i albuen', kroppens nær fullkomne bevegelser som noe annet enn åndens fullbyrdelse; som uttrykk for høyere krefter: Muhammed Alis og Tiger Woods' slag. *Redskapen* forlenger og utvider kroppens muligheter og gir opphav til to mulige fascinasjoner: Det ene er selvfølgelig at det med redskaper er mulig å gå lenger enn kroppen alene tillater. Det andre er det fullkomne samspill mellom kropp og redskap. *Form*, som i en mer tradisjonell estetikk er en viktig side ved en del klassiske bevegelsesidretter som turn og kunstløp – skihopping for noen av oss nordboere. *Spillet eller leken* (play) er også en kjent dimensjon fra både kunstfilosofien (Schiller, Gadamer) og idrettsfilosofien (Huizinga), og den får også sin plass hos Gumbrecht. Leken fascinerer både ved sin overraskende utvikling og, igjen i en mer klassisk estetisk forstand, som form i samspill med lek, og vi nærmer oss her kanskje det som er den største gåten på dette feltet for øyeblikket: ballspillenes umåtelige popularitet. Ulike ballspill er preget av ulike grad av kontroll over spillet – tett korrelert med i hvilken grad det er lov å bruke hendene – og kontroll åpner opp for strategi og planlegging. Her får vi en versjon av en klassisk sosialfilosofisk kritikk: spillet (estetikken) ser i stadig større grad ut til å gå på bekostning av det instrumentelle. Siste dimensjon er *tiden* (timing), og dette illustreres ved å se på utøveren som går opp i tiden, som ikke merker tiden som går i en vanlig sekvensiell forstand: man er i dytten eller flyten.^[2] En annen dimensjon ved tiden er det å være på rett sted til rett tid, den ikke alltid like imponerende spissen når det gjelder teknikk og fysikk – Raul? – men som likevel scorer jevnt og trutt sesong etter sesong. Gjennomgangen av de syv formene for fascinasjon rundes av med et kort forsøk på å se dem i en historisk sammenheng: Hva er det som har stått seg og hva har variert i de historiske epokene som ble skissert over?

Gumbrechts foretak er på sett og vis å ta den helt ut: ikke bare å vise hva det er som fascinerer, men også å vise takknemlighet til de som gjør denne fascinasjonen mulig. Som en innledning til denne delen av boka maner Gumbrecht fram et bilde av den tidligere helten og atleten som nå har falt uendelig dypt, som vi møter igjen i retten, som tiltalt, som (for)dømt. Hva var det som gjorde at han (hun) kunne falle så dypt; fra å være den som målbar og virkeliggjorde alle våre drømmer til nå å stå her foran oss som en taper: hvordan gikk det an å spille bort så mye? Maradona? Videre tas vi med i idrettens fellesskap, vi konfronteres med motsatsen mellom det analytiske og det å hengi seg til hendelsen man er med på og høytiden – det sakrale – ved å være tilstede på en stadion. Gumbrecht mener at det å være til stede på Boca Juniors stadion *La Bombonera*, også eller kanskje særlig når den er tom, innebærer en erfaring der vi aner hva Heidegger mente når han pekte på erfaringen som viser at noe *er*, til forskjell fra fravær/tomhet. Det er ikke idretten som karakterbygger vi faller for, det er takknemligheten for at de gir oss det de gir. At de viser oss at det umulige er mulig. De representerer livet vi aldri fikk levd. Eller kanskje vi skal nøye oss med å si at det er halve livet vi aldri fikk levd (sier Gumbrecht etter å ha konferert med filosofkollega Seel).

La Bombonera, Boca Juniors hemmaaren i Buenos Aires. Foto: Mette Andersson.
Närvarande vid fotograferingen: Ørnulf Seippel.

For den som (allerede) fascineres av idrett, gir denne boken et sett av begreper og analyser som vil være til hjelp for å forstå denne fascinasjonen bedre. For den som ikke fascineres av idrett, gir den i tillegg en mulighet til å forstå hva dette i det hele tatt handler om. Man kan jo selvfølgelig stille seg tvilende til om idrettshelter bør dyrkes slik Gumbrecht nærmest krever, men den som ikke skjønner det denne boken forsøker å få fram har et stort hull i sin allmennkunnskap, gitt idrettens plass i vårt moderne samfunn. Eksempelvis er Terry Eagleton^[3] inne på dette i sin nye bok om livets mening, der han tilskriver idretten en viktig meningsskapende rolle i mange menn(eskers) liv.

Fikk jeg så svar på noen av de spørsmål mine fordommer hadde forespeilet meg at denne boken skulle gi svar på? Eller bidro den til å utdype noen av de svarene jeg allerede hadde? Ja, jeg synes denne boken gir en god innføring i og ny innsikt i hva det er som gjør at idretten faller i smak: Hva innebærer de estetiske erfaringene knyttet til idretten, og hvordan trer de fram gjennom idretten. Gumbrechts strategi for å få dette tydelig fram er å skape en distanse til sosiologiske tilnærminger som på død å liv skal gjøre idretten til noe som tjener andre hensikter eller som er en del av andre og mer overordede utviklingsprosjekt. Dette er en fornuftig strategi; det gjør det enklere og mer attraktivt å svare på bokas spørsmål, og forutsetningen for å svare godt på et spørsmål er jo å ikke ta for seg alt (annet). Til dette kan man imidlertid føye til to ting. For det første er det vanskelig å skrive om idrett uten å skue vidt og bredt, og Gumbrecht gir også flere fortolkninger som nok peker litt ut over det han egentlig vil. For eksempel så hevder han at det er en sammenheng mellom idrettens dionysiske fellesskap og fascismen; de er begge sider ved massens fenomenologi. Det er slike fellesskap, og ikke proletarisering, som er den viktigste grunnen til voldsepisodene vi ser i tilknytning til idretten. For det andre så gjenstår det jo da en viktig del av det som jeg ønsket meg fra denne boken: en mer systematisk og omfattende forståelse av idrettens estetiske dimensjoner i en videre samfunnmessig kontekst. Det er helt greit at jeg ikke fikk det, faktisk var det nok en forutsetning for det gode svaret på det første spørsmålet, men jeg ønsker meg fortsatt at noen tar for seg idrettens estetiske dimensjoner i et litt videre perspektiv.

[1] Seippel, Ørnulf. 2001. Natur, estetikk, politikk: Mellom sosiologisk postmodernisme og moderne naturestetikk. *Sosiologisk tidsskrift* 2/2001

[2] Csikszentmihalyi, Mihaly. 1990. *Flow. The Psychology of Optimal Experience*. New York: HarperPerennial.

[3] Eagleton, Terry. 2007. *The Meaning of Life*. Oxford: Oxford University Press.

Köp boken från [Bokus.se](https://www.bokus.se)

Kjøp boken fra [Akademika.no](https://www.akademika.no)

Køb bogen fra [eLounge.dk](https://www.elounge.dk)